

ה'מסיבת סיום' היהודית הראשונה

Category: בראשית, וירא

מה הסיבה שאחוז מקבלי פרס נובל בקרב היהודים אינו פרופורציונאלי ביחס לכלל האוכלוסייה? המדרש מספר על מסיבת סיום ספר גדולה שחגג חתן השמחה ^[1] יצחק בן העשר. מסתבר, שבעם היהודי הלימוד נמצא בגנים^[2]

הקוריאנים שוברים את הראש^[3]

בחודש האחרון פורסם מי הם זוכי פרס נובל השנה, ולפחות שלשה יהודים מופיעים ברשימה הקצרה. לואיז גלוק זכתה בפרס נובל לספרות, רוג'ר פנרוז בפיזיקה, פול מילגרום בכלכלה והארווי אלטר ברפואה.

מה שמדהים הוא שיהודים מהווים רק 0.2 מאוכלוסיית העולם, אבל הם מונים כ-23 אחוז מזוכי פרס נובל. עד היום מתוך 930 אישים זוכי פרס נובל 208 מהם הם יהודים. קשה להתעלם מהמספר חסר הפרופורציות של זוכי פרס נובל יהודים ביחס לשיעור המזערי שלהם באוכלוסייה.

עובדה זו מפתיעה במיוחד משום שהמגמה הזאת מתרחשת לאחר השואה בה הושמדו שישה מיליון יהודים ביניהם אנשי מחקר, הוגים ופילוסופים יהודים. חלק מהם בוודאי זוכי פרס נובל פוטנציאליים, ואם-כן, המספר יכל להיות גבוה עוד יותר.

בתקופה הזאת כל פעם עולה מחדש השאלה מהו הסוד של העם היהודי שכל-כך הרבה מהם זוכים בפרס נובל. ישנם מיליוני אנשים בדרום קוריאה שטוענים שהסיבה לכך היא בגלל שהיהודים הם יותר חכמים, ולכן הקוריאנים מנסים ללמוד גמרא ולגלות את החכמה היהודית. אחרים סבורים שזה לא שיש לעם היהודי אייקיו גבוה יותר, אלא זוהי התרבות היהודית שמעריכה ומקדשת לימוד. אבל מישהו שאל אותי, הרי גם הסינים מעריכים מאוד השכלה, למה אצלם לא נרשמה הצלחה כזאת.

אינני יודע לומר מה הסיבה אבל אני רוצה לחלוק אתכם סיפור מספר הזהר, שהוא ספר היסוד של הקבלה. אני מאמין שהסיפור הזה יכול לשפוך אור על נושא הלימוד בעם היהודי.

כאן ניתן להשיג: תורה ועשירות

מסופר על האמורא רבי אבא שחי בבבל במאה הרביעית לספירה. בנוסף לכך שהיה תלמיד חכם גדול הוא גם היה איש עשיר שעסק במסחר המשי והוא עלה לארץ ישראל. כאשר הוא בא לארץ, הוא התיישב בטבריה הקים ישיבה "והוא היה הולך ומכריז: מי שרוצה עושר^[4] יבוא

ויעסוק בתורה. היו מתאספים אליו כל העולם לעסוק בתורה.

רווק אחד גר בשכונתו, יום אחד בא אל רבי אבא ואמר לו: רבי, רוצה אני ללמוד תורה כדי שיהיה לי עושר. אמר לו רבי אבא: ודאי יהי כדבריך. אמר לו: מה שמך? אמר לו: יוסי. אמר לתלמידיו שיקראו לו רבי יוסי בעל העושר והכבוד. ישב ועסק בתורה.

לימים, בא לפניו ואמר לו: רבי, היכן הוא העושר? אמר רבי אבא בלבו: משמע שאינו לומד לשם שמים. נכנס לחדרו (ובלבו חשב להעניש אותו ע"כ שהוא לא מעריך את התורה) ושמע קול משמים שהיה אומר: אל תעניש אותו, כי אדם גדול יהיה. חזר אליו ואמר לו: שב בני שב, ואני אתן לך עשירות.

בתוך כך בא איש אחד ובידו כלי של פז, (פז הוא הזהב הכי מזוקק) הוציאו, והבריק אור בבית. אמר לו: רבי, רוצה אני לזכות בתורה, ואני בעצמי לא זכיתי להבין בתורה, ומחפש אני מישהו שיעסוק בתורה בשבילי. כי יש לי עושר רב שהניח לי אבי, שבעת שישב על שולחנו היה מסדר עליו שלוש עשרה כוסות כגון אלו, ואני רוצה לזכות במצות לימוד התורה, ומוכן לתת בעד זה עושר".

ביהדות מקובל שאדם שאין באפשרותו ללמוד תורה, אם זה בגלל שהוא עסוק מדי בעסקיו ואין לו את הזמן ללמוד תורה, או בגלל שהוא מעולם לא למד לקרוא וכיוצא בזה ולכן הוא לא מסוגל ללמוד, אדם כזה עושה הסכם עם יהודי אחר שילמד עבורו תורה, ושניהם מתחלקים בזכות של מצות תלמוד תורה.

התורה מבטיחה שכר על לימוד תורה, כמו שאנו קוראים בפרשה השנייה של שמע "ולמדתם אותם לדבר במ"י מי שילמד תורה הקב"ה מבטיח לו "למען ירבו ימיכם וימי בניכם" (עקב, יא יט-כא). כמו"כ התורה אומרת "אם בחוקותי תלכו", ואומר רש"י: "שתהיו עמלים בתורה" (בחקותי כו, ג) ואז מובטחים כל הברכות, "ונתתי גשמיכם בעתם" פרנסה, שלום וכו'.

לכן זהו נוהג מקובל בעם היהודי לעשות שותפות כזאת. הבסיס לשותפות הזאת הם השבטים יששכר וזבולון. בסוף ספר דברים על הפסוק "שמח זבולון בצאתך ויששכר באוהליך" אומר רש"י: "זבולון ויששכר עשו שותפות, זבולון לחוף ימים ישכון ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים בתורה" (דברים לג, יח).

את אותה שותפות ביקש היהודי הזה לעשות.

רבי אבא שמח מאוד שהנה הקב"ה שלח לו מישהו שמוכן לשלם על לימוד תורה, וכאן בישיבה יש לו את המועמד המתאים ביותר. הוא קרא לרבי יוסי ואמר לו: "עסוק בתורה, ואדם זה יתן לך עושר. נתן לו את אותה כוס של פז" ישב ועסק בתורה, ואותו האיש היה נותן לו עושר.

לימים, נכנסה חמדת התורה במעיו. יום אחד מצא רבי אבא את רבי יוסי שהיה יושב ובוכה, אמר לו: על מה אתה בוכה? אמר לו: כיצד מניח אני את חיי העולם הבא בשביל העושר?! אני

רוצה אלא לזכות בתורה לעצמי. אמר רבי אבא לעצמו: עכשיו משמע שהוא לומד לשם שמים.

קרא לאותו האיש, ואמר לו: קח העושר שלך ותן אותו ליתומים ועניים, ואני אתן לך חלק גדול יותר בתורה בכל מה שאנחנו לומדים. החזיר לו רבי יוסי את הכוס של הפז. ועד היום לא ניטל השם בן פזי ממנו ומבניו, וזהו רבי יוסי בן פזי. וזכה להרבה תורה, הוא ובניו, שאין לך שכר טוב בעולם כמי שעוסק בתורה ומקיימה" (זהר לך לך פ"ח, א).

שואל הרבי, מדוע נתקבע השם 'בן פזי' שפירושו שהוא זה שקיבל את הפז, את הזהב המזוקק, בזמן שבסופו של דבר הוא ויתר על כוס הזהב. לכאורה, אנו מביישים אותו ומזכירים לו שבתחילה הוא רק חיפש עושר ולא באמת רצה ללמוד תורה.

מסביר הרבי: הגמרא אומרת "לעולם יעסוק אדם בתורה אע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה" (פסחים נ, ב). בן פזי הוא דוגמא חיה להלכה זו, שהנה רבי יוסי התחיל ללמוד תורה כי חיפש עושר, ולבסוף הוא ויתר על העושר ודבק בתורה, וזה יכול לעודד אחרים לנהוג כמוהו (ש"פ לך לך תשמ"א, שיחות קודש תשמ"א ח"א ע' 396).

בחברה שבה אנשים מוכנים לעשות שותפות עם מישהו שלומד תורה רק כדי שתהיה להם קצת מהזכות הרוחנית של לימוד התורה, ומאידך, ישנם אנשים שמוכנים לוותר על עושר רב ועל כוסות עשויות מפז כי התורה יקרה להם מפז, לא פלא שלימוד הוא העיסוק הכי מוערך.

תלמיד חכם, והוא רק בן עשר

אנו נוטים לחשוב שלימוד התורה התחיל במתן תורה לפני 3330 שנה. האמת היא שחז"ל אומרים "מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם" אברהם זקן ויושב בישיבה² יצחק זקן ויושב בישיבה" (יומא נח, ב).

כבר האבות העולם למדו בישיבה. הם למדו ולימדו את שבע מצות בני נח שכוללים אמונה בה', ואת כל המצות שבין אדם לחברו שעושים את העולם מקום שראוי לחיות בו באופן של "לשבת יצרה", שהעולם לא יהיה כמו בדור המבול "שמלאה הארץ חמס" (נח ו, יא) או כמו אנשי סדום שהיו "רעים וחטאים לה' מאוד" (לך לך יג, יג).

בנוסף לכך אנו קוראים בפרשתנו על לידת יצחק. התורה מספרת: "ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק" (וירא כא, ח). למשתה הזה הוזמנו כל גדולי עולם בזמנו" שם בנו של נח, עבר, אבימלך, והמדרש מוסיף שגם עוג הענק הוזמן למסיבה, ועוד הרבה אנשים חשובים מאחר ואברהם היה איש חשוב מאוד, וכולם באו לכבד אותו.

אבל נשאלת השאלה, לכבוד איזה אירוע בחייו של יצחק עשו את המסיבה? המדרש אומר שזה היה מסיבת ברית מילה (פרד"א פרק כט). המדרש רבה אומר "נגמל מיצר הרע", דהיינו, שזה היה יום הבר-מצוה שלו.

אבל יש עוד דעה שאומרת שהמסיבה הייתה כשיצחק היה בן עשר שנים. לכבוד מה הייתה המסיבה? "אברהם אבינו חיבר ספרים ביחוד השם ולימדן ליצחק כיון שהשלים להתלמד נאמר בו ויגמל² עשה סעודת שבח והודיה לק-ל הגדול" (אור האפילה). המדרש אומר לנו שהוא עשה משהו כמו מסיבת סיום על לימוד הלכות האמונה בה'. זאת הייתה מסיבת הסיום הראשונה של ילד יהודי.

בעם היהודי לימוד זה בגנים²